

სასამართლოს გადაწყვეტილების
შეუსრულებლობისათვის ბრალდებულისათვის/მსჯავრდებულისათვის
სისხლისსამართლებრივი
კასუხისმგებლობის დაკისრების
საკითხი

ხათია შაყილაძე

სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

<https://orcid.org/0009-0005-1131-7227>

I. შესავალი

სასამართლოს გადაწყვეტილებების სავალდებულობა სამართალწარმოების კონსტიტუციური პრინციპია,¹ რაც, თავის მხრივ, განამტკიცებს სასამართლო ხელისუფლების ინსტიტუციურ დამოუკიდებლობას.² საქართველოს კონსტიტუციის 62-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, სასამართლოს აქტები შესასრულებლად სავალდებულოა. სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა ან მისი შესრულებისთვის ხელის შეშლა ისჯება კანონით. ამასთან, საგულისხმოა, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-4 მუხლი, რომელიც კიდევ უფრო აკონკრეტებს სასამართლო გადაწყვეტილებათა სავალდებულო ძალას და მიუთითებს, რომ სასამართლოს აქტი, აგრეთვე თავისი უფლებამოსილების განსახორციელებლად სასამართლოს მოთხოვნა და განკარგულება სავალდებულოა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე

¹ კობახიძე, ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2023, 241.

² დემეტრაშვილი, ა., გოგიაშვილი, გ., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2016, 364-365.

ყველა ფიზიკური და იურიდიული პირისათვის, სახელმწიფო და მუნიციპალიტეტის ორგანოსათვის.

სადავო არ არის ის ფაქტი, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებები ფუნდამენტურ მნიშვნელობას ატარებს დემოკრატიულ საზოგადოებაში³ და უზრუნველყოფს სამართლიანობის ატმოსფეროს დამკვიდრებას, საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან თვითნებობისა და უკანონობის აღმოფხვრას.⁴ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების ეფექტიანი აღსრულება მართლმსაჯულების განხორციელების უმნიშვნელოვანესი ელემენტი და სასამართლო განხილვის განუყოფელი ნაწილია,⁵ რომელიც უზრუნველყოფს კანონიერების, სამართლის უზენაესობის პრინციპების რეალიზებას. ამდენად, გადაწყვეტილების ეფექტიანი აღსრულება სამართლის უზენაესობის ფუნდამენტური ელემენტია.⁶ სისხლის სამართლის საქმეებზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილებები მათი ჯეროვნად აღსრულების გარეშე ვერ უზრუნველყოფს დანაშაულის წინააღმდეგ ეფექტიან ბრძოლასა და სასჯელის მიზნების მიღწევას. ყოველგვარ აზრს დაკარგავდა მართლმსაჯულება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების გარეშე. სასამართლოს დამოუკიდებლობა და სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება არ იქნება ეფექტიანად რეალიზებული, თუ სასამართლო გადაწყვეტილებები არ აღსრულდება.⁷

³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 27 ივლისის N1/4/1394 გადაწყვეტილება საქმეზე „ზვიად კუპრავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-27.

⁴ ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წ. II, თბილისი, 2020, 607.

⁵ „ასანიძე საქართველოს წინააღმდეგ“ [ECtHR], განაცხადი N 71503/01, 2004 წლის 8 აპრილი, პარა. 181.

⁶ ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს დასკვნა N13(2010) „მოსამართლეთა როლზე სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებაში“, პარ. 7.

⁷ იქვე.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით დადგენილი „დამოუკიდებელი სასამართლოს“ ცნება გულისხმობს, რომ ასეთი სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას სავალდებულო ძალა აქვს და მისი შინაარსი ვერ შეიცვლება არასასამართლო ხელისუფლების მიერ.⁸ სისხლის სამართლის სფეროში სამართლის უზენაესობის პრინციპი მოითხოვს, რომ სისხლის-სამართლებრივი სასჯელები სრულად იყოს აღსრულებული, დამოუკიდებლად შეფარდებული სასჯელის ხასიათისა.⁹ სასჯელის აღსრულება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ეტაპია დამნაშავეობის წინააღმდეგ საბრძოლველად.¹⁰

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 381-ე მუხლი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ძალაში შესული განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობის ანდა მისი შესრულებისათვის ხელის შეშლისათვის. აღნიშნული ქმედების კრიმინალიზაციის ლეგიტიმური მიზნები მართლმსაჯულების ჯეროვნად განხორციელება, სასამართლო გადაწყვეტილებების ეფექტიანად და ადეკვატურად აღსრულება, სამართლის უზენაესობის პრინციპის რეალიზება და სასამართლოს, როგორც ხელისუფლების დამოუკიდებელი შტოს ავტორიტეტის დაცვაა. მიუხედავად იმისა, რომ სავსებით გასაგებია ხსენებული ქმედების კრიმინალიზაციის მიზნები და ის სამართლებრივი სიკეთე, რომლის დაცვასაც ემსახურება სასამართლოს გადაწყვეტილების

⁸ The Van de Hurk v. the Netherlands [ECtHR], Application no. 16034/90, 19 April 1994, par. 45; Findlay v. The United Kingdom [ECtHR], Application no. 22107/93, 25 February 1997, par. 77.

⁹ ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს დასკვნა N13(2010) „მოსამართლეთა როლზე სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებაში“, პარ. 38.

¹⁰ ფუტკარაძე, ე., სასჯელის დანიშნისა და აღსრულების ზოგიერთი აქტუალური საკითხი, წიგნში: ნონა თოდუა 60, მ. ივანიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2021, 160.

შეუსრულებლობისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება, საინტერესოა, თუ ვის აკისრებს კანონმდებელი გადაწყვეტილების შესრულების ვალდებულებას და შესაძლებელია თუ არა ამ დანაშაულის ამსრულებელი იყოს თავად ის პირი (განსახილველ შემთხვევაში – მსჯავრდებული ან ბრალდებული), რომლის წინააღმდეგაც გამოტანილია გადაწყვეტილება.

სწორედ აღნიშნული საკითხის კვლევას ეთმობა წინამდებარე სტატია. ნაშრომში გაანალიზდება სისხლის სამართლის საქმეებზე სასამართლოს გადაწყვეტილებების – განაჩენებისა და განჩინებების, შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლები, რელევანტული სასამართლო პრაქტიკა, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებლად ბრალდებულისა თუ მსჯავრდებულის მოაზრების შესაძლო შემთხვევები და ის სამართლებრივი პრობლემები, რაც უკავშირდება ბრალდებულისათვის/მსჯავრდებულისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრებას მის წინააღმდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისათვის.

II. განაჩენის აღსრულებაზე პასუხისმგებელი პირები

სასამართლოს მიერ გამოტანილი განაჩენის აღსრულება, უპირველეს ყოვლისა, შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების ვალდებულებაა. მსჯავრდებულისათვის განაჩენით შეფარდებული საპატიმრო თუ არასაპატიმრო სასჯელთა, აგრეთვე, პრობაციის სახის სამართლებრივი აქტების აღსრულების წესს დეტალურად არეგულირებს, ერთი მხრივ, პენიტენციური კოდექსი, ხოლო, მეორე მხრივ, „დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“, აგრეთვე, „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ საქართველოს კანონები.

ხსენებული სამართლებრივი აქტები დეტალურად განსაზღვრავს სასჯელთა აღსრულების პროცედურას და ამ პროცესში ჩართულ პა-

სუბსიმგებელ პირთა/ორგანოთა წრეს, რომლებსაც ეკისრებათ სასამართლოს განაჩენის სისრულეში მოყვანის ვალდებულება. კერძოდ, თავისუფლების აღკვეთის აღსრულების ორგანოები არიან სპეციალური პენიტენციური სამსახური და მისდამი დაქვემდებარებული პენიტენციური დაწესებულებები, არასაპატიმრო სასჯელთა სახისა და პრობაციის სახის სამართლებრივი აქტების აღსრულებას უზრუნველყოფს დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო პრობაციის ბიუროების მეშვეობით, ხოლო სასჯელის სახით ჯარიმის დაკისრების ან/და ქონების ჩამორთმევის შესახებ სასამართლოს გამამტყუნებელ განაჩენს აღასრულებს აღსრულების ეროვნული ბიურო. თავის მხრივ, განაჩენის, განჩინების აღსასრულებლად მიქცევა ამ გადაწყვეტილების მიმღებ სასამართლოს ევალება. იმავდროულად, კანონმდებლობით მოწესრიგებულია ზემოაღნიშნულ ორგანოთა მიერ თავიანთი უფლებამოსილების განხორციელების წესი, ფარგლები, განაჩენის ეფექტიანად აღსრულების მიზნით განსახორციელებელი ღონისძიებები და ამ პროცესში ჩართულ პირთა წრე, რომელთა მეშვეობითაც უზრუნველყოფილია გადაწყვეტილების აღსრულება. ამდენად, სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება ხდება არა მხოლოდ საამისოდ სპეციალურად შექმნილი სახელმწიფო ორგანოების მიერ, არამედ აგრეთვე, სახელმწიფო, ადგილობრივი მმართველობის ან თვითმმართველობის მოხელეების, სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციათა ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირთა მიერ.¹¹

საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის, კერძოდ, სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობის ამსრულებლად, ცხადია, სწორედ ის პირი განიხილება, ვინც, კანონის შესაბამისად, ვალდებულია, აღასრულოს სასამართლოს

¹¹ ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, ნ. II, თბილისი, 2020, 608.

განაჩენი ან უშუალო მონაწილეობა მიიღოს მის აღსრულებაში. რაც შეეხება სასამართლო გადაწყვეტილების შესრულებისთვის ხელის შეშლას, ამ შემთხვევაში, ამსრულებელთა წრე შესაძლოა გაფართოვდეს და მხოლოდ განაჩენის აღსრულებაზე პასუხისმგებელი ან აღსრულების პროცესში უშუალოდ ჩართული პირებით არ შემოიფარგლოს, რადგან განაჩენის შესრულებისათვის ხელის შეშლა, ქმედების ხასიათისა და მისი გამოვლენის ფორმების მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, შესაძლოა, ჩაიდინოს სხვა პირმაც, რომელსაც უშუალოდ არ ეკისრება გადაწყვეტილების შესრულების პასუხისმგებლობა და თუ მის ქმედებაში არ იკვეთება სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა, სპეციალური მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნები.

III. მსჯავრდებული, რომორც საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებელი

მსჯავრდებულის მიერ მისთვის შეფარდებული სასჯელის ნებაყოფლობით შესრულება, ცხადია, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს განაჩენის ეფექტიანად აღსრულებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ემსახურება მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიზნის მიღწევას და ამ გზით მის კანონმორჩილ მოქალაქედ გარდაქმნას, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობებს ახალი დანაშაულის პრევენციას და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცულობას. განაჩენით შეფარდებული სასჯელის ნებაყოფლობით შესრულების დადებითი მხარეების მიუხედავად, სასჯელისათვის თავის არიდება და ამ გზით განაჩენის შესრულების ხელშეშლა/შეუსრულებლობა, როგორც წესი, არ შეიძლება გახდეს მსჯავრდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, ამ

დანაშაულის ამსრულებელი არაა ის, ვის მიმართაც გამოტანილია სასამართლო გადაწყვეტილება.¹²

აღნიშნული მიდგომის სასარგებლოდ, მნიშვნელოვანია, ერთი მხრივ, გაანალიზდეს თავად სასჯელის არსი და ბუნება, ხოლო, მეორე მხრივ, არსებული სისხლისსამართლებრივი და სასჯელის აღსრულების მარეგულირებელი კანონმდებლობით დადგენილი რეგულაციები, რომლებიც უკავშირდება სასჯელის იძულებით აღსრულების მექანიზმებსა და ამ უკანასკნელის შეუძლებლობის შემთხვევაში, დანიშნული სასჯელის სხვა სახის სასჯელით შეცვლის შესაძლებლობას, რაც სასჯელის აღსრულების უზრუნველსაყოფად საკმარისი გარანტიებია. სასჯელი სახელმწიფოს რეაქციაა პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საპასუხოდ. იგი სახელმწიფოს იძულების განსაკუთრებული ღონისძიებაა,¹³ რომელსაც თან სდევს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა შეზღუდვა¹⁴ და რომელიც მიზნად ისახავს მართლწესრიგში ბალანსის აღდგენით სამართლიანობის აღდგენას, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებასა და მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას.

ამდენად, მართალია, დამნაშავე ვალდებულია, პასუხი აგოს ჩადენილი ქმედებისთვის,¹⁵ მაგრამ ეს ვალდებულება საკუთარი თავის წინააღმდეგ სასჯელის ნებაყოფლობით აღსრულებაში კი არ გამოიხატება, არამედ სათანადო საფუძველს ქმნის სახელმწიფოს მიერ იძულების მექანიზმების გამოსაყენებლად, რაც ემსახურება მსჯავ-

¹² იქვე.

¹³ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 353; დვალიძე ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბილისი, 2013, 13; ვარძელაშვილი, ი., სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი საკითხი (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი), თბილისი, 2020, 12.

¹⁴ დვალიძე, ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბილისი, 2013, 14.

¹⁵ დონჯაშვილი, თ., საქართველოს სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი, 2007, 16.

რდებულის მხრიდან მის მიერვე დარღვეული ნორმის სავალდებულო ძალის ზემოქმედების განცდას.¹⁶ პასუხისმგებლობა სწორედ სისხლისსამართლებრივ იძულებაში გამოიხატება, რაც მოიაზრებს პირის სასჯელის ფორმით გაკიცხვასა და მასზე ზემოქმედებას, საკუთარ თავზე განიცადოს პირადი და ქონებრივი შეზღუდვები.¹⁷ მსჯავრდებული ვალდებულია, მხოლოდ და მხოლოდ აიტანოს განაჩენით დაწესებული შეზღუდვები.¹⁸ სასჯელი როგორც იძულების ღონისძიება თავისთავად გამოიხატება მსჯავრდებულის მიერ მის ნებაყოფლობით აღსრულების ვალდებულებას. იძულების ღონისძიების აღსრულება, ცხადია, სახელმწიფოს პასუხისმგებლობაა, რაზეც ზემოთ უკვე გამახვილდა ყურადღება. სასჯელი სწორედ იმიტომაც იძულებითი, რომ არ არსებობს მისი ნებაყოფლობით შესრულების მოლოდინი. სახელმწიფო სწორედ იძულების ღონისძიებათა გამოყენების მეშვეობით მიისწრაფვის სასჯელის მიზნების მიღწევას.¹⁹ თუკი იმთავითვე არსებობს მსჯავრდებულის მიერ მის მიმართ შეფარდებული სასჯელის ნებაყოფლობით, სახელმწიფოს მხრიდან კონტროლისა და იძულების მექანიზმების გარეშე, შესრულების მოლოდინი, მაშინ მისი რესოციალიზაციისა და კანონმორჩილ მოქალაქედ გარდაქმნის მიზანიც მიღწეულია და სასჯელის მიზნებსაც აზრი ეკარგება. არ შეიძლება პირს ეკისრებოდეს იძულების ღონისძიების ნებაყოფლობით შესრულების ვალდებულება. ამდენად, სასჯელის ნებაყოფლობით შეუსრულებლობის გამო სისხლისსამართლებრივი

¹⁶ ნაჭყებია გ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), თბილისი, 2011, 9-10.

¹⁷ სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, გ. ნაჭყებია და ი. დვალიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2007, 49.

¹⁸ მუჟაფანაძე ზ., მინდაძე, ო., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, ქუთაისი, 2005, 293-294.

¹⁹ ლეკვეიშვილი, მ., სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის ლებერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ნ. თოდუას რედაქტორობით, თბილისი, 2016, 158.

პასუხისმგებლობის დაკისრება ეწინააღმდეგება თავად სასჯელის არსს და მის სამართლებრივ ბუნებას. არავინაა ვალდებული თავად აღასრულოს საკუთარი თავის წინააღმდეგ შეფარდებული სისხლის-სამართლებრივი ღონისძიება.

მეორე მხრივ, გასათვალისწინებელია, რომ სასამართლოს მიერ შეფარდებული სასჯელი არ უნდა დარჩეს აღუსრულებელი და კანონმდებლობა უნდა ადგენდეს საკამრის გარანტიებს მისი აღსრულების უზრუნველსაყოფად. ერთ-ერთ ასეთ გარანტიას ნამდვილად განეკუთვნება განაჩენის შეუსრულებლობისათვის ან მისი შესრულებისათვის ხელის შეშლის შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება, თუმცა ეს მექანიზმი, როგორც უკვე აღინიშნა, არ შეიძლება თავად მსჯავრდებულის მიმართ იქნეს გამოყენებული, რადგან, როგორც წესი, მსჯავრდებულზე არ არის დამოკიდებული განაჩენის ეფექტიანად აღსრულება და მას, ამ თვალსაზრისით, არ აწევს პასუხისმგებლობის ტვირთი. ამ გარემოებას მოწმობს ის ფაქტი, რომ კანონმდებლობა განაჩენის შეუსრულებლობის შემთხვევაში, შეიცავს მსჯავრდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების ალტერნატიულ და საკმარის გარანტიებს, რათა წინააღმდეგობის მიუხედავად, უზრუნველყოს განაჩენის აღსრულება და მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის ნებაყოფლობით შეუსრულებლობა ან მისთვის თავის არიდება არ დარჩეს სათანადო რეაგირების გარეშე. კერძოდ, ამგვარი გარანტიებია სასჯელის იძულებით აღსრულებისა და დანიშნული სასჯელის შეცვლის მექანიზმები, რაც გულისხმობს იმას, რომ განაჩენის ეფექტიანად აღსრულება არ ხდება დამოკიდებული მსჯავრდებულზე და სახელმწიფოს აქვს საკმარისი მექანიზმები, რათა მსჯავრდებულის ნება-სურვილისგან დამოუკიდებლად სისრულეში მოიყვანოს ამ უკანასკნელის წინააღმდეგ გამოტანილი განაჩენი. ასე, მაგალითად, კანონმდებლობა ადგენს სხვადასხვა სახის სასჯელის იძულებით აღსრულების მექანიზმებს (მაგ., თავისუფლების

აღკვეთის, ჯარიმის, ქონების ჩამორთმევის, თანამდებობის დაკავების ჩამორთმევის, გამასწორებელი სამუშაოს, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის, იარაღთან დაკავშირებული უფლებების შეზღუდვის, სამხედრო წოდების ჩამორთმევის შემთხვევებში), რა დროსაც სასჯელი მსჯავრდებულის ნება-სურვილისაგან დამოუკიდებლად აღსრულდება. თუმცა არსებობს სასჯელთა ისეთი სახეები, რომელთა იძულებით აღსრულება შეუძლებელია მსჯავრდებულის მიერ სასჯელისათვის თავის არიდების შემთხვევაში (მაგ., საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა, შინაპატიმრობა, ჯარიმა თუ გადახდევინება შეუძლებელია). ანალოგიურად ითქმის პირობითი მსჯავრის, პირობით ვადამდე გათავისუფლების, სასჯელის მოხდის გადავადების შემთხვევებზეც. ასეთი ვითარებისთვის კი კანონმდებელი ითვალისწინებს დანიშნული სასჯელის სხვა სახის სასჯელით შეცვლის ან პირობითი მსჯავრის/პირობით ვადამდე გათავისუფლების/სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმების წესს.

ამდენად, ზემოაღნიშნული მსჯელობის გათვალისწინებით, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლის ამსრულებლად, როგორც წესი, ვერ განიხილება ის მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი. ერთადერთი შემთხვევა, რა დროსაც კანონმდებლობა პირდაპირ მიუთითებს მსჯავრდებულისათვის განაჩენის შეუსრულებლობის/შესრულებისათვის ხელის შეშლის გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობაზე, არის „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე უფლებაჩამორთმეული პირის მიერ ხსენებული კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვების დარღვევა (შეუსრულებლობა).²⁰ საგულისხმოა, რომ, მართალია, ზემოაღნიშნული კანონის საფუძველზე უფლებების ჩამორთმევა საქართველოს სსკ-ის თანახმად, არაა სასჯელი, თუმცა არაპირდა-

²⁰ „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მე-4 პუნქტი.

პირ სასჯელთა სისტემის სივრცეშია და პირის უფლებათა ფართო სპექტრის შეზღუდვის ინტენსივობის თვალსაზრისით, იგი დანაშაულზე სათანადო რეაგირებისა და სასჯელის მიზნების მიღწევის – მათ შორის, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების – ქმედითი მექანიზმია.²¹ აღნიშნულ ღონისძიებას სადამსჯელო ბუნება აქვს, მიმართულია სასჯელის მიზნების მიღწევისკენ და პირის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაზე სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრული პასუხისმგებლობის ზომაა – სასჯელია.²² შესაბამისად, გარდა ხსენებული შემთხვევისა, მსჯავრდებული, როგორც წესი, ვერ განიხილება განაჩენის შეუსრულებლობის/შესრულებისათვის ხელის შეშლის ამსრულებლად. თუმცა სასამართლო პრაქტიკაში არსებობს მსჯავრდებულისათვის განაჩენის შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების შემთხვევები.

IV. მსჯავრდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება სასჯელის სახით შეფარდებული საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შეუსრულებლობისათვის

გამოიკვეთა, რომ განაჩენით შეფარდებული სასჯელის აღსრულება შესაბამისი აღმასრულებელი ორგანოებისა და აღსრულების პროცესში უშუალოდ ჩართულ პირთა პასუხისმგებლობაა, ხოლო მსჯავრდებულის მიერ განაჩენის შეუსრულებლობაზე/შესრულებისათვის თავის არიდებაზე რეაგირების მექანიზმი სასჯელთა იძულებითი აღსრულება ან დანიშნული სასჯელის სხვა სახის სასჯელით შეცვლაა და არა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკის-

²¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 21 თებერვლის N1196აპ-23 განაჩენი.

²² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2024 წლის 14 ივნისის №2/1/702 გადაწყვეტილება საქმეზე, „კონსტანტინე ლაბარტყავა, მალხაზ ნოზაძე და ირაკლი გიგოლაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-25.

რება. თუმცა, საინტერესოა, რამდენად რელევანტურია აღნიშნული მსჯელობა ისეთი სასჯელის აღსრულების პროცესში, როგორცაა, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა (მისი ცალკეული სახე) და რამდენად განეკუთვნება მხოლოდ აღმასრულებელი ორგანოების/ პირთა პასუხისმგებლობას მისი რეალური და ეფექტიანი აღსრულება. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ განხილულ ერთ-ერთ საქმეში სამართალშემფარდებლის მსჯელობის საგანი იყო გამამტყუნებელი განაჩენით, საქართველოს სსკ-ის 43-ე მუხლის შესაბამისად, საქმიანობის უფლების სახით სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევის მიუხედავად, პირის მიერ ავტომობილის მართვის სამართლებრივი კვალიფიკაცია. კერძოდ, სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით, მსჯავრდებულს საქართველოს სსკ-ის 276-ე მუხლის მე-6 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისთვის 3 წლით ჩამოერთვა სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება, თუმცა ამ უფლების ჩამორთმევის ვადის პერიოდში მან მართა ავტომობილი, რა დროსაც შეაჩერეს პოლიციის თანამშრომლებმა და ბრალდების შესახებ დადგინილებით, ბრალი წარედგინა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლის პირველი ნაწილით (ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობა) გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისთვის.²³ საგულისხმოა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენით ბრალდებული ცნობილ იქნა უდანაშაულოდ და გამართლდა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით წარდგენილ ბრალდებაში, რაც უცვლელად დატოვა სააპელაციო სასამართლომ.²⁴

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2023 წლის 15 მარტის N749აპ-22 განაჩენი.

²⁴ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2022 წლის 18 მარტის N1/ბ-160-2022 განაჩენი.

სააპელაციო სასამართლომ გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მსჯელობა და განმარტა, რომ საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების სისხლისსამართლებრივი წესით დასჯა მიზნად ისახავს სასამართლო აქტების შესრულების ხელშეწყობას იმ პირთა მიერ, ვისაც ევალება მათი აღსრულება და არ მიემართება პირებს (გამონაკლისი შემთხვევების გარდა), რომელთა მიმართ არის გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილება. სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტი არის არა მსჯავრდებული, არამედ ის სუბიექტები, რომლებსაც ევალებათ სასჯელის აღსრულება. სააპელაციო სასამართლომ მიმოიხილა სასჯელის სახით საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის აღსრულებასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ნორმები და განმარტა, რომ აღნიშნული სასჯელის აღსრულებაზე პასუხისმგებელი პირია პრობაციის ოფიცერი და ის ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია, გააუქმოს გადაწყვეტილება გარკვეული საქმიანობის უფლების მინიჭების თაობაზე. შესაბამისად, სამართალშემფარდებლის აზრით, განსახილველ საქმეში, პირის მიმართ შეფარდებული სასჯელი უნდა აღსრულებინა შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის სამსახურს მონაცემთა ბაზაში მართვის უფლების აკრძალვის დაფიქსირებით, ხოლო პირის მიერ დამატებითი სასჯელით გათვალისწინებული პირობების – მართვის უფლების აკრძალვის – უგულებელყოფა მოცემულ შემთხვევაში იყო არა სისხლისსამართლებრივი, არამედ ადმინისტრაციულსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად არ მოიაზრება მსჯავრდებული, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც კანონმდებლობაში ამის შესახებ სპეციალურადაა მითითებული (მაგალითად, როგორც ეს „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონითაა გათვალისწინებული).²⁵

²⁵ იქვე.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა სააპელაციო სასამართლოს მიერ განვითარებული მსჯელობა და აღნიშნა, რომ საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტთა წრიდან არ გამოირიცხებიან მსჯავრდებული/ბრალდებული პირები და შესაბამისი უწყებების წარმომადგენლებთან ერთად, განაჩენის/განჩინების აღსრულების ვალდებულება მათაც ეკისრებათ. საკასაციო სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ დანიშნული სასჯელის ეფექტიანობა, სასჯელის მიზნების მიღწევისათვის, სწორედ სასჯელის აღსრულებაზე/აღსრულების ეფექტიანობაზე გადის, ასევე სასჯელის რეალურად აღსრულების აუცილებლობაც, რაც მოცემულ შემთხვევაში, დამოკიდებულია სწორედ მსჯავრდებულის ქმედებაზე – აკრძალვის პირობებში არ მართოს ავტომობილი. კონკრეტულ შემთხვევაში უზენაესმა სასამართლომ შეაფასა მსჯავრდებულისათვის შეფარდებული სასჯელის – სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევის – არსი და განმარტა, რომ ამ სასჯელის აღსრულება ობიექტურად ვერ იქნება დამოკიდებული მხოლოდ სასჯელის აღმასრულებელი ორგანოს – შსს-ის შესაბამისი სამსახურის თანამშრომლების მოქმედებაზე და მათ მიერ მონაცემთა ბაზაში მართვის უფლების აკრძალვის ფორმალურად დაფიქსირებაზე. სასამართლოს მითითებით, ამ შემთხვევაში სასჯელის აღსრულება მთლიანად იმ პირზეა დამოკიდებული, ვისაც ჩამოერთვა სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება. აღნიშნული სასჯელის აღსრულების სხვა ეფექტიანი მექანიზმის არარსებობის პირობებში, საქმიანობის უფლების – სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების – ჩამორთმევა გულისხმობს მსჯავრდებულის მხრიდან ავტომობილის მართვისაგან თავის შეკავებას და მისი საწინააღმდეგო მოქმედება ნიშნავს განაჩენის შეუსრულებლობას, რაც იწვევს შესაბამის პასუხისმგებლობას.²⁶

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2023 წლის 15 მარტის N749აპ-22 განაჩენი.

უზენაესი სასამართლოს ზემოაღნიშნული შეფასება საგულისხმოა და შესაძლოა, იყოს ის *გამონაკლისი შემთხვევა*, რა დროსაც, თავად მსჯავრდებულის განიხილება მის წინააღმდეგ გამოტანილი განაჩენის ეფექტიან აღსრულებაზე პასუხისმგებელ პირად. როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს, მათ შორის, სასამართლო გადაწყვეტილების ეფექტიანად აღსრულების უზრუნველყოფას და ამ გზით სამართლის უზენაესობის პრინციპის განმტკიცებას, რაც, როგორც წესი, განაჩენის აღსრულებაზე პასუხისმგებელ, შესაბამისი კანონმდებლობით გათვალისწინებულ პირთა ვალდებულებაა. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა, როგორც სასჯელის სახე, სხვა სახის სასჯელებთან შედარებით გარკვეული თავისებურებით გამოირჩევა. სასჯელის ხსენებული სახე გულისხმობს მსჯავრდებულისათვის პროფესიული ან სხვაგვარი საქმიანობის აკრძალვას იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო, ჩადენილი დანაშაულის ხასიათის გათვალისწინებით, შეუძლებლად მიიჩნევს პირისთვის ამა თუ იმ საქმიანობის უფლების შენარჩუნებას. იმავდროულად, გასათვალისწინებელია, რომ სასჯელი უნდა აღსრულდეს *რეალურად და ეფექტიანად*, რათა მიღწეულ იქნეს მისი მიზნები, რაც საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შემთხვევაში, გულისხმობს, რომ პირმა *რეალურად არ განახორციელოს* კონკრეტული საქმიანობა. სხვა შემთხვევაში, სასამართლოს მიერ შეფარდებული სასჯელი აზრს დაკარგავდა. საქმიანობის უფლების ჩამორთმევისას მისი რეალური აღსრულება გადის არა ლიცენზიის/ნებართვის გაუქმებაზე ან შესაბამისი აკრძალვის ბაზაში დაფიქსირებაზე, არამედ პირის მიერ ამ საქმიანობის რეალურ შეუსრულებლობაზე.

ნებისმიერი სხვა სახის სასჯელის რეალური აღსრულება არ არის დამოკიდებული თავად მსჯავრდებულზე, რადგან, როგორც აღინიშნა, კანონმდებლობა ითვალისწინებს მათი *იძულებით, მსჯავ-*

ვრდებულისაგან დამოუკიდებლად ეფექტიანად აღსრულების მექანიზმებს (რაც სხვა პირთა პასუხისმგებლობაა და არა მსჯავრდებულის) ან ამ უკანასკნელის შეუძლებლობის შემთხვევაში – სხვა სახის სასჯელით შეცვლის შესაძლებლობას. საქმიანობის უფლების ჩამორთმევისას კი (გარდა ცალკეული საქმიანობის სახეებისა) არ არსებობს მექანიზმი, რაც უზრუნველყოფს მსჯავრდებულის მიერ ამ საქმიანობის რეალურად განხორციელებისაგან თავის შეკავებას. კერძოდ, მხოლოდ ლიცენზიის/ნებართვის გაუქმება ან ბაზაში აკრძალვის დაფიქსირება არ გულისხმობს მსჯავრდებულის მიერ საქმიანობის ამა თუ იმ სახის ფაქტობრვ შეუსრულებლობას. მაგ., აკრძალვის მიუხედავად ავტომობილის მართვა. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა, მისი შინაარსისა და მიზნის გათვალისწინებით, არც სხვა სახის სასჯელით შეცვლას ექვემდებარება, რასაც ისიც ადასტურებს, რომ მისი ათვლა იწყება ძირითად სასჯელად დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ან შინაპატიმრობის მოხდის მომენტიდან, ეს კი გულისხმობს იმას, რომ სასჯელის მიზანია, სწორედ თავისუფალი გადაადგილების პირობებში არ ახორციელებდეს პირი კონკრეტულ საქმიანობას.

საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებელი ის პირია, ვინც პასუხისმგებელია დანიშნული სასჯელის ეფექტიან და რეალურ აღსრულებაზე. მოცემულ შემთხვევაში კი, შეიძლება ითქვას, რომ სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევისას აღნიშნული სასჯელის რეალურ აღსრულებაზე შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებთან ერთად პასუხისმგებლობა თავად მსჯავრდებულსაც ეკისრება. ამ ვალდებულების დარღვევა კი ქმნის საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის და არა – ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის შემადგენლობას (მაგ., სატრანსპორტო საშუალების მართვის შემთხვევაში – სატრანსპორტო საშუალების მართვა შესაბამისი მართვის მოწმობის გარეშე), რადგან სამართა-

ლდარღვევებისათვის ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა დგება იმ შემთხვევაში, თუ ეს დარღვევები თავიანთი ხასიათით მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად არ იწვევენ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, განსახილველ შემთხვევაში – საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობას. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ აკრძალული საქმიანობის განხორციელება, თავის მხრივ, სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ სხვა დანაშაულის ნიშნებს შეიცავს (მაგ., უკანონო საექიმო ან ფარმაცევტული საქმიანობა, უკანონო სამენარმეო საქმიანობა), მაშინ ქმედების კვალიფიკაციის საკითხი გადაწყდება საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლსა და შესაბამის მუხლს შორის კონკურენციის საფუძველზე (ზოგად და სპეციალურ ნორმებს შორის კონკურენცია).

ამდენად, როდესაც სასჯელის სახით პირს ჩამორთმეული აქვს ისეთი საქმიანობის უფლება (მაგ., სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება), რომლის რეალურად აღსრულება და ამ საქმიანობის განხორციელებისაგან თავის შეკავება, მათ შორის, თავად მსჯავრდებულის ნებაზეც არის დამოკიდებული და მის მიერ ამ საქმიანობისაგან თავის შეკავების გარეშე სასჯელი პრაქტიკულად ვერ აღსრულდება, რადგან არც იძულებით აღსრულების მექანიზმი არსებობს და არც სხვა სახის სასჯელით შეცვლას ექვემდებარება, ასეთ შემთხვევაში, განაჩენის ეფექტიანად აღსრულებაზე პასუხისმგებლობა თავად მსჯავრდებულსაც ეკისრება. სწორედ ეს უკანასკნელი გარემოება არის მთავარი პირობა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებლის განსასაზღვრად. შესაბამისად, ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში, ხსენებული დანაშაულის ამსრულებელი ის პირიცაა, რომლის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი, რაც სასამართლოს განაჩენის აღსრულებისა და ამ გზით სამართლის უზენაესობის პრინციპის დაცვის ეფექტიანი მექანიზმია. ამ მიდგომას ადასტურებს „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონ-

ნიც, რომელიც პირდაპირ ითვალისწინებს ამ კანონის საფუძველზე უფლებების ჩამორთმევის სახით დადგენილი აკრძალვების დარღვევის გამო მსჯავრდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას. მართალია, ხსენებული კანონის საფუძველზე უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სსკ-ის მიხედვით, არაა სასჯელი, მაგრამ თავისი სადამსჯელო ბუნებით, მიზნობრივობით, შინაარსითა და პირის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით, სასჯელის სახით საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის იდენტურია. შესაბამისად, გაუგებარია, „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევის დარღვევა რატომ განაპირობებს საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით პასუხისმგებლობას და რატომ არ შეიძლება იგივე შედეგი დადგეს სასჯელის სახით შეფარდებული სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევის დარღვევისათვის. ამ საკითხთან დაკავშირებით, საფუძველს მოკლებულია მიდგომა, რომლის თანახმადაც, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად არ მოიაზრება მსჯავრდებული, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც კანონმდებლობაში (კერძოდ, „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონში) ამის შესახებ სპეციალურადაა მითითებული. საგულისხმოა, რომ საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლის ამსრულებელთა წრეს, უპირველეს ყოვლისა, თავად აღნიშნული მუხლის დისპოზიცია განსაზღვრავს. შესაბამისად, სუბიექტთა წრე გამომდინარეობს საკუთრივ ნორმის ნამდვილი შინაარსიდან, რომლის იდენტიფიცირებაც ნორმის განმარტების სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებითაა შესაძლებელი და რაც უკვე განისაზღვრა ზემოაღნიშნული მსჯელობის შედეგად. აქედან გამომდინარე, არაა გასაზიარებელი იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება, თითქოს, საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული

დანაშაულის ამსრულებელი არცერთ შემთხვევაში და არც ერთ ეტაპზე არ არის ის პირი, რომლის მიმართაც გამოტანილია გადანყვეტილება.²⁷

V. „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონით ჩამორთმეული უფლებების აღდგენის გავლენა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით წარდგენილ ბრალდებაზე

„ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ“ ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონი, როგორც უკვე აღინიშნა, პირდაპირ მიუთითებს მსჯავრდებულისათვის განაჩენის შეუსრულებლობის/შესრულებისათვის ხელის შეშლის გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობაზე, ხსენებული კანონის საფუძველზე უფლებაჩამორთმეული პირის მიერ ამ კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვების დარღვევის (შეუსრულებლობის) შემთხვევაში. საინტერესოა, როგორ უნდა გადანყვედეს საკითხი იმ შემთხვევაში, თუ პირს, რომელსაც ზემოაღნიშნული შეზღუდვების დარღვევის გამო მსჯავრი დაედო საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისთვის, აღუდგა „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონით ჩამორთმეული უფლებები. კერძოდ, სასამართლო პრაქტიკაში იკვეთება შემთხვევები, რა დროსაც თითქოსდა საფუძველი ეცლება საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით პირის

²⁷ იხ. ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, ნ. II, თბილისი, 2020, 608; თოდუა ნ., სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სასამართლო გადანყვეტილების შეუსრულებლობისთვის, წიგნში: აკაკი ლაბარტყავა 80, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 243-261; მაღლაკელიძე ლ., ბრალდებულის მიერ ნიმუშის აღებაზე უარის თქმა – თვითინკრინაციისაგან დაცვის პრივილეგია, თუ სასამართლო გადანყვეტილების შეუსრულებლობა?!, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(71), 2021, 19-20.

მსჯავრდებას. ეს შესაძლოა იყოს პირის მიმართ გამამართლებელი განაჩენის დადგენა იმ ბრალდების საქმეზე, რომელშიც პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენით დამნაშავედ იქნა ცნობილი და ჩამოერთვა უფლებები, ასევე, შესაძლოა, გამოიკვეთოს ჩამორთმეული უფლებების აღდგენის შემთხვევა „ამნისტიის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე.

პირველ შემთხვევასთან დაკავშირებით საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ გამამართლებელი განაჩენის საფუძველზე აღდგენილი უფლება გავლენას ახდენს წარსულში ჩადენილი დანაშაულის (ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობის) შემადგენლობაზე, კერძოდ, სასამართლომ დაადგინა, რომ მსჯავრდებულის ქმედებაში გამოკვეთილი აღარ იყო დანაშაულის (კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობის) შემადგენლობისათვის სავალდებულო ერთ-ერთი ელემენტი, დადგენილი აკრძალვა – სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევა, ვინაიდან მსჯავრდებული გამართლდა იმ დანაშაულის ჩადენისთვის, რომლის საფუძველზეც ჩამორთმეული ჰქონდა სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება. ამდენად, ვინაიდან მსჯავრდებულს გამამართლებელი განაჩენით აღუდგა „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე ჩამორთმეული სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება, საფუძველი გამოეცალა გარკვეული დროით ადრე ჩადენილ დანაშაულს, შესაბამისად, ბრალდება მოკლებული იყო მატერიალურ-სამართლებრივ საფუძველს.²⁸

სასამართლო პრაქტიკაში განსხვავებულად გადაწყდა საკითხი „ამნისტიის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე აღდგენილ უფლებებთან დაკავშირებით. საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ „ამნისტიის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე აღ-

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2022 წლის 15 მარტის N940აპ-21 განაჩენი.

დგენილი უფლება გავლენას ვერ მოახდენს წარსულში ჩადენილი დანაშაულის – ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობის – შემადგენლობაზე. უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, პრინციპულად არასწორია ჩადენილი დანაშაულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან პირის ამნისტიის საფუძველზე გათავისუფლების გაიგივება ქმედების დანაშაულებრიობასა და დასჯადობის გაუქმებასთან. ამნისტიის საფუძველზე დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, მსჯავრდებული – სასჯელისაგან ან/და მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით, ხოლო სასჯელმოხდელს მოეხსნას ნასამართლობა, რაც ვერაფრით გახდება იმის მტკიცების საფუძველი, რომ ამნისტირებული ქმედება აღარ არის მართლსაწინააღმდეგო ან/და დასჯადი. ამდენად, „ამნისტიის შესახებ“ საქართველოს კანონის გამოყენებით მსჯავრდებულისთვის „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე ჩამორთმეული უფლებების აღდგენა, ვერაფრით შეცვლის იმ მოცემულობას, რომ მან არ შეასრულა ძალაში შესული განაჩენი, რომლითაც ჩამორთმეული ჰქონდა სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება და ვერ გახდის საექვოს იმ უდავო ფაქტს, რომ როდესაც მართავდა სატრანსპორტო საშუალებას, მის ქმედებებში გამოკვეთილი იყო საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის – ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობის – შემადგენლობა, რომელზეც გავლენას ვერ მოახდენს მსჯავრდებულის მიმართ სახელმწიფოს მხრიდან მომავალში გამოჩენილი ლმობიერება და მისთვის ჩამორთმეული სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების აღდგენა.²⁹

²⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 1 ოქტომბრის N266აპ-21 განაჩენი.

VI. ნიმუშის აღებაზე უარის თქმა, როგორც
ბრალდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი
პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი

საქართველოს სსსკ-ის 147-ე მუხლი ერთ-ერთი საპროცესო ღონისძიების სახით ითვალისწინებს მხარის მიერ ნიმუშის აღებას და ადგენს მისი ჩატარების წესსა და ფარგლებს. ხსენებული მუხლი, მათ შორის, განსაზღვრავს მხარის მიერ სასამართლოს განჩინების საფუძველზე ნიმუშის აღების შემთხვევებს. კერძოდ, სასამართლოს განჩინების გაცემის საჭიროება დგება ორ შემთხვევაში, თუ: 1. ნიმუშის აღება არ იწვევს ძლიერი ტკივილის შეგრძნებას და პირი უარს აცხადებს ნიმუშის ნებაყოფლობით აღებაზე ან პირს უნარი არ გააჩნია, გამოსატოს ნება; 2. თუ ნიმუშის აღება იწვევს ძლიერი ტკივილის შეგრძნებას და არ არსებობს პირის ან ნორმით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევაში, მშობლის/მეურვის/მზრუნველის თანხმობა.

საგულისხმოა, რომ ნიმუშის აღება, თავისი მნიშვნელობით, ერთ-ერთი საკვანძო ღონისძიებაა, რომელიც პირდაპირ უკაშირდება მტკიცებულების მოპოვების მიზანს³⁰ და მნიშვნელოვნად განაპირობებს დაცვის ან ბრალდების მხარეთა პოზიციების ხელშეწყობას. ცხადია, შესაძლებელია, ბრალდებულისათვის არც კი იყოს ხელსაყრელი მისგან ამა თუ იმ ნიმუშის აღება, რის გამოც, უარი განაცხადოს მის ნებაყოფლობით აღებაზე. თუმცა მართლმსაჯულების ჯეროვნად განხორციელება და სისხლის სამართლის საქმეზე მტკიცებულებების მოპოვება ვერ იქნება დამოკიდებული ბრალდებულის კეთილ ნებაზე. სწორედ ამიტომ კანონმდებლობა უშვებს პირისგან ნიმუშის იძულებით აღების წესს, რომლის საფუძველი სწორედ სასა-

³⁰ მაღლაკელიძე ლ., ბრალდებულის მიერ ნიმუშის აღებაზე უარის თქმა – თვითინკრინინაციისაგან დაცვის პრივილეგია, თუ სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა?!, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(71), 2021, 22.

მართლოს განჩინებაა და რაც არ არღვევს თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის უფლებას. თვითინკრიმინაციის საწინააღმდეგო პრინციპი არ მოიცავს მასალას, რომლის მოპოვებაც ბრალდებულისგან შესაძლებელია იძულებითი ზომების გამოყენებით, არამედ რომელიც არსებობს ექვემიტანილის ნებისგან დამოუკიდებლად. ასეთი მასალაა *inter alia* ჩხრეკის ბრძანების საფუძველზე ამოღებული დოკუმენტები, სუნთქვისა და შარდის ნიმუშები, დნმ-ის ანალიზისთვის საჭირო ორგანული ქსოვილები.³¹ ბრალდებულს მოეთხოვება, მშვიდად მიიღოს უმნიშვნელო ჩარევა მის ფიზიკურ ხელშეუხებლობაში (მაგ., სისხლის, თმის ან ორგანული ქსოვილების ნიმუშების აღებისას) მაშინაც კი, როდესაც საჭიროა ბრალდებულის აქტიური მონაწილეობა, მაგ., ეს ეხება ორგანიზმის ჩვეულებრივი ფუნქციონირებით წარმოშობილ მასალებს, როგორცაა, სუნთქვის, შარდის ან ხმის ნიმუშები.³² ამდენად, დასაშვებია ბრალდებულის სხეულიდან მასალის მოპოვება იძულებით მაშინაც, როდესაც ბრალდებული ამის წინააღმდეგია, იძულების პროპორციული ზომის გამოყენების გზით, საქართველოს სსსკ-ის მე-4 მუხლის მე-3 ნაწილისა და საქართველოს სსსკ-ის 111-ე მუხლის მე-7 ნაწილის შესაბამისად.³³

საინტერესოა საკითხი, რამდენად განაპირობებს, სასამართლოს განჩინების არსებობის მიუხედავად, ბრალდებულის მიერ ნიმუშის აღებაზე უარის თქმა მის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით, სასამართლოს განჩინების შეუსრულებლობა. საგულისხმოა, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკა არაერთგვაროვანია: არსებობს გადაწყვეტილებები, რომლებშიც სასამართლოს განჩინების შეუსრულებლობისათვის ბრალდებული ცნობილ იქნა დამნაშავედ

³¹ *Saunders v. United Kingdom* [ECtHR], Application no. 19187/91, 17 December 1996, par. 69.

³² *Jalloh v. Germany* [ECtHR], Application no. 54810/00, 11 July 2006, par. 114.

³³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 10 დეკემბრის N511აპ-21 განაჩენი.

საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით, თუმცა, იმავდროულად, არსებობს საპირისპირო პრაქტიკაც.

ერთ-ერთ სისხლის სამართლის საქმეში ბრალდების შესახებ დადგენილებით პირი ცნობილ იქნა ბრალდებულად საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისთვის, რაც გამოიხატა მის მიერ სასამართლოს იმ განჩინების შეუსრულებლობაში, რომლითაც საქართველოს შსს-ის თანამშრომლებს მიეცათ ნებართვა, ბრალდებულისაგან, საექსპერტო კვლევისათვის, აეღოთ ნერწყვის, სუნისა და ხელის კვლების ნიმუშები. მიუხედავად იმისა, რომ განჩინება სათანადო წესის დაცვით გააცნეს ბრალდებულს, მან უარი განაცხადა ნიმუშების აღებაზე. ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოებმა პირი დამნაშავედ ცნეს ბრალად წარდგენილი ქმედების ჩადენისთვის, რაც უცვლელად დატოვა უზენაესმა სასამართლომ. საკასაციო სასამართლომ გაითვალისწინა მარტოოდენ ის ფაქტი, რომ ბრალდებულს გააცნეს სასამართლოს განჩინება ნიმუშის აღების თაობაზე, რაზეც მან უარი განაცხადა, რის შესახებაც შედგა შესაბამისი ოქმი. აღნიშნული ფაქტის დასტურად სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა მოწმეთა ჩვენებები, რომლითაც დასტურდებოდა, რომ სწორედ ბრალდებულის უარის გამო ვერ შეძლეს ნიმუშების აღება.³⁴

უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, საქართველოს სსსკ-ით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად გაცემული სასამართლოს განჩინების საფუძველზე სამედიცინო პერსონალის მიერ ნიმუშის აღება არ უკავშირდებოდა პირის ჯანმრთელობისთვის ზიანის მიყენებას, ან გადამეტებული ძალის გამოყენებას, არამედ ემსახურებოდა ლეგიტიმურ მიზანს – ბრალდებულის ბრალეულობის საკითხის განსაზღვრას მისთვის შერაცხულ ბრალდებაში. ამასთან, არ იყო ბრალდების ერთადერთი ან/და გადამწყვეტი მამხილებელი მტკიცებულება. სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა ბრალდებუ-

³⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2022 წლის 18 მაისის N951აპ-21 განჩინება.

ლის ვალდებულება, მშვიდად მიეღო უმნიშვნელო ჩარევა მის ფიზიკურ ხელშეუხებლობაში (მაგ., სისხლის, თმის ან ორგანული ქსოვილის ნიმუშის აღებისას). საკასაციო სასამართლომ უცვლელად დატოვა გამამტყუნებელი განაჩენი და არ გაიზიარა დაცვის მხარის არგუმენტი, რომელიც უკავშირდებოდა საქართველოს სსკ-ის 38-ე მუხლის მე-17 ნაწილით განმტკიცებულ ბრალდებულის უფლებას, არ მიეღო მონაწილეობა მის მიმართ წარმოებულ გამოძიებაში, რაც ადვოკატის მტკიცებით, კანონიერ საფუძველს აცლიდა პირის მსჯავრდებას საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით.³⁵

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, უზენაესი სასამართლოს ბოლოდროინდელ პრაქტიკაში შეინიშნება საკითხის განსხვავებულად გადანყვეტის შემთხვევები. კერძოდ, ერთ-ერთ საქმეში საკასაციო სასამართლოს შეფასების საგანი იყო მსჯავრდებულების მიერ, მათთვის სასამართლოს განჩინების წარდგენის მიუხედავად, ნიმუშის აღებაზე უარის სამართლებრივი კვალიფიკაცია. სისხლის სამართლის საქმის მასალების მიხედვით, ბრალდებულებს, რომლებიც იმყოფებოდნენ პენიტენციურ დაწესებულებაში, გაეცნოთ სასამართლოს განჩინება საპროცესო მოქმედების – ნიმუშის აღების – ჩასატარებლად ნებართვის გაცემის თაობაზე, განემარტათ უფლებები და მოვალეობები, აგრეთვე, საპროცესო მოქმედების ჩატარების წესი. მიუხედავად ამისა, მათ უარი განაცხადეს ნიმუშის აღებაზე და ამ მიზნით საკნიდან გამოსვლაზე. ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოებმა გამოიტანეს გამამტყუნებელი განაჩენი და აღნიშნული პირები დამნაშავედ ცნეს სასამართლოს გადანყვეტილების შეუსრულებლობისათვის. საკასაციო სასამართლომ შეისწავლა საქმის მასალები და მიიჩნია, რომ მსჯავრდებულების ქმედება არ იყო საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული (სასამართლოს გადანყვეტილების შეუსრულებლობა), ვინაიდან

³⁵ იქვე. მსგავსი მიდგომაა უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში არსებულ სხვა საქმეებშიც. მაგ. იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 10 იანვრის N449აპ-18 განჩინება.

განჩინების აღსრულება დაევალა გამომძიებლებს და ამავე განჩინებით იქნა გათვალისწინებული წინააღმდეგობის შემთხვევაში პროპორციული ძალის გამოყენების შესაძლებლობა, თუმცა საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით არ დადასტურდა, რომ გამომძიებლებმა მითითებულ ეპიზოდებში პროპორციული ძალა გამოიყენეს და პროპორციული ძალის გამოყენების მიუხედავად, ვერ მოხერხდა მსჯავრდებულებისთვის სუნის ან ნერწყვის ნიმუშის აღება.³⁶

ანალოგიურად გადაწყვიტა საკითხი უზენაესმა სასამართლომ კიდევ ერთ სისხლის სამართლის საქმეში და კვლავაც გაითვალისწინა პროპორციული ძალის გამოყენებლობის ფაქტი, რის გამოც ძალაში დატოვა გამამართლებელი განაჩენი.³⁷ აღნიშნული გადაწყვეტილებები ცხადყოფს, რომ პირის საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით მსჯავრდებას არ განაპირობებს ბრალდებულის უარი სასამართლოს განჩინებით ჩასატარებელ ნიმუშის აღებაზე, არამედ ბრალდების მხარე ვალდებულია, ამტკიცოს, რომ *ერთი მხრივ, გამოყენებულ იქნა იძულების პროპორციული ძალა, ხოლო, მეორე მხრივ, ამგვარი ძალის გამოყენების მიუხედავად, ბრალდებულის დაუძლეველი წინააღმდეგობის გამო, შეუძლებელი აღმოჩნდა სასამართლოს განჩინების შესრულება*. კერძოდ, ზემოაღნიშნულ საქმეებში სასამართლომ აღნიშნა, რომ „საქმეში არსებული მტკიცებულებებით არ დადასტურდა უფლებამოსილი ორგანოს/პირის მიერ პროპორციული ძალის გამოყენებისა და მისი გამოყენების მიუხედავად ნიმუშის აღების შეუძლებლობის ფაქტი“³⁸. მსგავსი მიდგომა უზენაესი

³⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 10 დეკემბრის N511აპ-21 განაჩენი.

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2022 წლის 26 ოქტომბრის N703აპ-22 განჩინება.

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 10 დეკემბრის N511აპ-21 განაჩენი; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2022 წლის 26 ოქტომბრის N703აპ-22 განჩინება.

სასამართლოს კიდევ ერთ განაჩენში, სადაც სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ განჩინება არ ითვალისწინებდა მითითებას პროპორციული ძალის გამოყენების შესახებ და ამგვარი ძალა არც ნიმუშის ალებაზე პასუხისმგებელ პირებს გამოუყენებიათ.³⁹ სასამართლოს შეფასებით, ბრალდებული არ იყო ინფორმირებული ნიმუშის ალებაზე უარის თქმის შემთხვევაში მოსალოდნელი შედეგების თაობაზე, რის გამოც უზენაესმა სასამართლომ არასწორად მიიჩნია სააპელაციო პალატის მიერ პირის მსჯავრდება საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით.⁴⁰ თუმცა, ზემოაღნიშნული განმარტებებიდან გამომდინარე, *საინტერესოა, რამდენად შესაძლებელია ბრალდებულისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება იმ შემთხვევაში, თუ პროპორციული ძალის გამოყენების მიუხედავად მაინც შეუძლებელი აღმოჩნდება მისგან ნიმუშის ალება?* უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ განსახილველ საქმეებში სასამართლოს შეფასების საგანი იყო კონკრეტული ფაქტობრივი მოცემულობა, რაც გულისხმობდა ბრალდებულის უარს ნიმუშის ალებაზე, პროპორციული ძალის გამოყენების არარსებობის პირობებში. შესაბამისად, სასამართლომ საკითხი განმარტა მხოლოდ ამ კონკრეტული ვითარების კონტექსტში და არ უმსჯელია მოვლენათა შესაძლო განვითარების შემთხვევების გადაწყვეტაზე. გარდა ამისა, საგულისხმოა, რომ სასამართლოს ზემოაღნიშნული მსჯელობები არ შეიძლება იმგვარად იქნეს გაგებული, თითქოს, ძალის გამოყენების მიუხედავად ნიმუშის ალების შეუძლებლობა საკმარისი პირობაა ბრალდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად. ერთი მხრივ, შეიძლება ითქვას, რომ პრაქტიკულად რთული წარმოსადგენია იმგვარი ვითარება, რა დროსაც, პროპორციული ძალის გამოყენება არაეფექტიანი იქნება ნიმუშის ალების შესახებ განჩინების

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 5 მარტის N1284აპ-23 განაჩენი.

⁴⁰ იქვე.

შესასრულებლად, მეორე მხრივ, ნიმუშის აღების შესახებ სასამართლოს განჩინების შინაარსიდან და მიზნიდან გამომდინარე, შეუძლებელია, ბრალდებული რაიმე ეტაპზე ან ვითარებაში მოიაზრებოდეს ამავე განჩინების აღსრულებაზე პასუხისმგებელ პირად, რაზეც უფრო დეტალურად ქვემოთ გამახვილდება ყურადღება. შესაბამისად, ბრალდებული არ შეიძლება მოიაზრებოდეს საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის პოტენციურ ამსრულებლად, მათ შორის, არც იმ თეორიულ და აბსტრაქტულ შემთხვევაში, თუ პროპორციული ძალის გამოყენების მიუხედავად ნიმუშის აღება შეუძლებელია. შესაბამისად, სამართლებრივ საფუძველს მოკლებულია პირის წინასწარ გაფრთხილებაც უარის თქმის შემთხვევაში მოსალოდნელი პასუხისმგებლობის შესახებ.

დამატებით უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს განჩინებით ჩასატარებელი ნიმუშის აღება იძულების ღონისძიებაა, რომელიც, როგორც წესი, სწორედ მაშინ გამოიყენება, როდესაც ბრალდებული თანახმა არ არის მისგან ნიმუშის აღებაზე. განჩინების გაცემა სწორედ იმ ფაქტის ხაზგასმაა, რომ პირი უარს აცხადებს ამ მოქმედებაში მონაწილეობაზე. შესაბამისად, სასამართლოს განჩინება ბრალდებულის ნება-სურვილის შეცვლისკენ კი არ არის მიმართული და ქმედების ნებაყოფლობით შესრულების ვალდებულებას კი არ აკისრებს მას, არამედ მიზნად ისახავს მის მიმართ იძულების გამოყენებას. შესაბამისად, სასამართლოს განჩინების გაცემისას იმთავითვე და თავისთავად ნაგულისხმევია ბრალდებულის უარი ნიმუშის აღებაზე და არც კი შეიძლება არსებობდეს მისი მხრიდან ნებაყოფლობითი ქმედების განხორციელების მოლოდინი. სწორედ ამიტომაც მიეთითება განჩინებაში პროპორციული ძალის გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ. სხვა შემთხვევაში, განჩინების გაცემა არც კი იქნებოდა საჭირო. შესაბამისად, განჩინების აღსრულებაზე პასუხისმგებლობა, მათ შორის, შესაბამისი პროპორციული ძალის გამოყენების მეშვეობით, ეკისრება სწორედ მისი ჩატარების ინიციატორ მხარეს და არა

თავად იმ პირს, ვის მიმართაც გამოტანილია განჩინება, რასაც კიდევ უფრო განამტკიცებს განჩინებაში პროპორციული ძალის გამოყენებაზე შესაბამისი მითითება. ამდენად, ნიმუშის ალების იძულებითი ხასიათი იმთავითვე გამორიცხავს თავად ბრალდებულის პასუხისმგებლობას მის აღსრულებაზე, რადგან განჩინების რეალური და ეფექტიანი აღსრულება, გამოსაყენებელი იძულების ზომის გათვალისწინებით, არ არის დამოკიდებული იმ პირზე, ვის წინააღმდეგაც გამოტანილია იგი. შესაბამისად, ხსენებული განჩინების აღსრულება სრულად სცილდება ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ფარგლებს. თუმცა, იმავდროულად, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ პროპორციული ძალის გამოყენება, ცხადია, არ გულისხმობს აკრძალულ მეტოდთა მეშვეობით პირზე ზემოქმედებას.

ზემოაღნიშნული მსჯელობის გათვალისწინებით, სრულიად გასაზიარებელია იურიდიულ დოქტრინაში გამოთქმული მოსაზრება ნიმუშის ალებაზე უარის თქმის გამო ბრალდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შეუძლებლობის შესახებ,⁴¹ რადგან, მოცემულ შემთხვევაში, ბრალდებული არაა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებელი.

VII. დასკვნა

სტატიაში გაანალიზდა სასამართლო გადაწყვეტილებების როლი და მათი ეფექტიანად, ჯეროვნად აღსრულების მნიშვნელობა სამართლის უზენაესობის პრინციპის რეალიზებისა და მართლმსაჯუ-

⁴¹ ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წ. II, თბილისი, 2020, 608, 610; თოდუა ნ., სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისთვის, წიგნში: აკაკი ლაბარტყავა 80, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 243-261; მაღლაკელიძე ლ., ბრალდებულის მიერ ნიმუშის ალებაზე უარის თქმა – თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის პრივილეგია, თუ სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა?!, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(71), 2021, 21.

ლების მიზნების მიღწევის უზრუნველსაყოფად. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის, კერძოდ, სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობის, ამსრულებლად, ცხადია, სწორედ ის პირი განიხილება, ვინც, კანონის შესაბამისად, ვალდებულია, აღასრულოს სასამართლოს განაჩენი ან უშუალო მონაწილეობა მიიღოს მის აღსრულებაში. იმავდროულად, სასჯელის არსისა და ბუნების, ასევე, სასჯელის აღსრულების მარეგულირებელი კანონმდებლობით დადგენილი რეგულაციების გაანალიზების შედეგად, დადგინდა, რომ საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლის ამსრულებლად, გარდა „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული შემთხვევისა, როგორც წესი, ვერ განიხილება ის მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი.

განაჩენით შეფარდებული სასჯელის აღსრულება შესაბამისი აღმასრულებელი ორგანოებისა და აღსრულების პროცესში უშუალოდ ჩართულ პირთა პასუხსიმგებლობაა, ხოლო მსჯავრდებულის მიერ განაჩენის შეუსრულებლობაზე/შესრულებისათვის თავის არიდებაზე რეაგირების მექანიზმია სასჯელთა იძულებითი აღსრულება ან დანიშნული სასჯელის სხვა სახის სასჯელით შეცვლა და არა სისხლისსამართლებრივი პასუხსიმგებლობის დაკისრება. თუმცა კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სასჯელის ისეთი სახის რეალური და ეფექტიანი აღსრულება, როგორცაა, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა (მისი ცალკეული სახეები) არ განეკუთვნება მხოლოდ აღმასრულებელი ორგანოების/პირთა პასუხსიმგებლობას. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც სასჯელის სახით პირს ჩამორთმეული აქვს ისეთი საქმიანობის უფლება (მაგ., სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება), რომლის რეალურად აღსრულება და ამ საქმიანობის განხორციელებისაგან თავის შეკავება, მათ შორის, თავად მსჯავრდებულის ნებაზეც არის დამოკიდებული

და მის მიერ ამ საქმიანობისაგან თავის შეკავების გარეშე სასჯელი პრაქტიკულად ვერ აღსრულდება, რადგან არც იძულებით აღსრულების მექანიზმი არსებობს და არც სხვა სახის სასჯელით შეცვლას ექვემდებარება, ასეთ შემთხვევაში განაჩენის ეფექტიანად აღსრულებაზე პასუხისმგებლობა თავად მსჯავრდებულსაც ეკისრება. სწორედ ეს უკანასკნელი გარემოება არის მთავარი პირობა საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ამსრულებლის განსასაზღვრად. შესაბამისად, ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში ხსენებული დანაშაულის ამსრულებელი ის პირიცაა, რომლის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი.

იმავედროულად, სასამართლოს განჩინების საფუძველზე ჩასატარებელი საპროცესო მოქმედების – ნიმუშის აღების – სამართლებრივი ბუნების გაანალიზების შედეგად დადგინდა, რომ ხსენებული განჩინების აღსრულება სრულად სცილდება ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ფარგლებს. ნიმუშის აღების იძულებითი ხასიათი იმთავითვე გამორიცხავს თავად ბრალდებულის პასუხისმგებლობას მის აღსრულებაზე, რადგან განჩინების რეალური და ეფექტიანი აღსრულება, გამოსაყენებელი იძულების ზომის გათვალისწინებით, არ არის დამოკიდებული იმ პირზე, ვის წინააღმდეგაცაა იგი გამოტანილი. განჩინების აღსრულებაზე პასუხისმგებლობა, მათ შორის, შესაბამისი პროპორციული ძალის გამოყენების მეშვეობით, ეკისრება სწორედ მისი ჩატარების ინიციატორ მხარეს. შესაბამისად, სამართლებრივ საფუძველს მოკლებულია ბრალდებულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება სასამართლოს განჩინების საფუძველზე ნიმუშის აღებაზე უარის თქმის გამო. ბრალდებული არ შეიძლება მოიაზრებოდეს საქართველოს სსკ-ის 381-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის პოტენციურ ამსრულებლად, მათ შორის, არც იმ თეორიულ და აბსტრაქტულ შემთხვევაში, თუ პროპორციული ძალის გამოყენების მიუხედავად ნიმუშის აღება შეუძლებელია.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურა

- დემეტრაშვილი, ა., გოგიაშვილი, გ., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2016
- დვალიძე ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბილისი, 2013
- დონჯაშვილი, თ., საქართველოს სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი, 2007
- ვარძელაშვილი, ი., სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი საკითხი (სამართლო პრაქტიკის ანალიზი), თბილისი, 2020
- თოდუა ნ., სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისთვის, წიგნში: აკაკი ლაბარჯავა 80, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2013
- კობახიძე, ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2023
- ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, ნ. II, თბილისი, 2020
- ლეკვეიშვილი, მ., სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის ლებერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ნ. თოდუას რედაქტორობით, თბილისი, 2016
- მალლაკელიძე ლ., ბრალდებულის მიერ ნიმუშის აღებაზე უარის თქმა – თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის პრივილეგია, თუ სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა?!, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3(71), 2021
- მუჯანაძე ზ., მინდაძე, ო., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, ქუთაისი, 2005
- ნაჭყებია გ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), თბილისი, 2011
- სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, გ. ნაჭყებია და ი. დვალიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2007
- ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013
- ფუტყარაძე, ე., სასჯელის დანიშვნისა და აღსრულების ზოგიერთი აქტუალური საკითხი, წიგნში: ნონა თოდუა 60, მ. ივანიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2021

IMPOSING CRIMINAL LIABILITY ON THE ACCUSED/CONVICTED PERSONS FOR FAILURE TO EXECUTE THE JUDGEMENTS

KHATIA SHEKILADZE

Associate Professor at Sulkhani-Saba Orbeliani University

<https://orcid.org/0009-0005-1131-7227>

Abstract

Importance of legally binding effect of court decisions and their effective enforcement to ensure the rule of law principle is the prerequisite for criminal liability for non-execution or obstructing execution of judgments or other court decisions.

Although the goals of criminalization of the mentioned action are quite clear, it is interesting to whom the legislator imposes the obligation to comply with the decision and if it is possible to be the perpetrator of this crime the person against whom the decision has been issued.

The article is dedicated to the study of the abovementioned issue, in which the possible range of persons responsible for the execution of judgments or possible perpetrators of the crime stipulated by the Article 381 of the Criminal Code of Georgia will be identified and analyzed following the existing judicial practice and case law.

Keywords: Judgements, Execution, Criminal Liability, Non-fulfilment.